

ANNA HARAŃCZYK
MAGDALENA DYBEK

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

OBSZARY METROPOLITALNE W POLSCE **(OCENA WARUNKÓW I POZIOMU ROZWOJU)**

Abstract: Metropolitan Areas in Poland (Analyses of Conditions and Level Development). Metropolitan areas play bigger and bigger role in Polish space and economy. The main purpose of this article is the analysis of the socio-economic development level of twelve metropolitan areas in Poland 2007. The article shows the competitive ability of the whole metropolitan areas and their particular communes. The article consists of few parts. In the beginning are presented the spatial structure and growth potential of analyzed areas. Next part describes the methodology of the analysis and includes the results and conclusions arising from the conducted research. Finally, the last part summarises the huge role and meaning of Polish metropolitan areas in the both Polish and European space.

Wprowadzenie

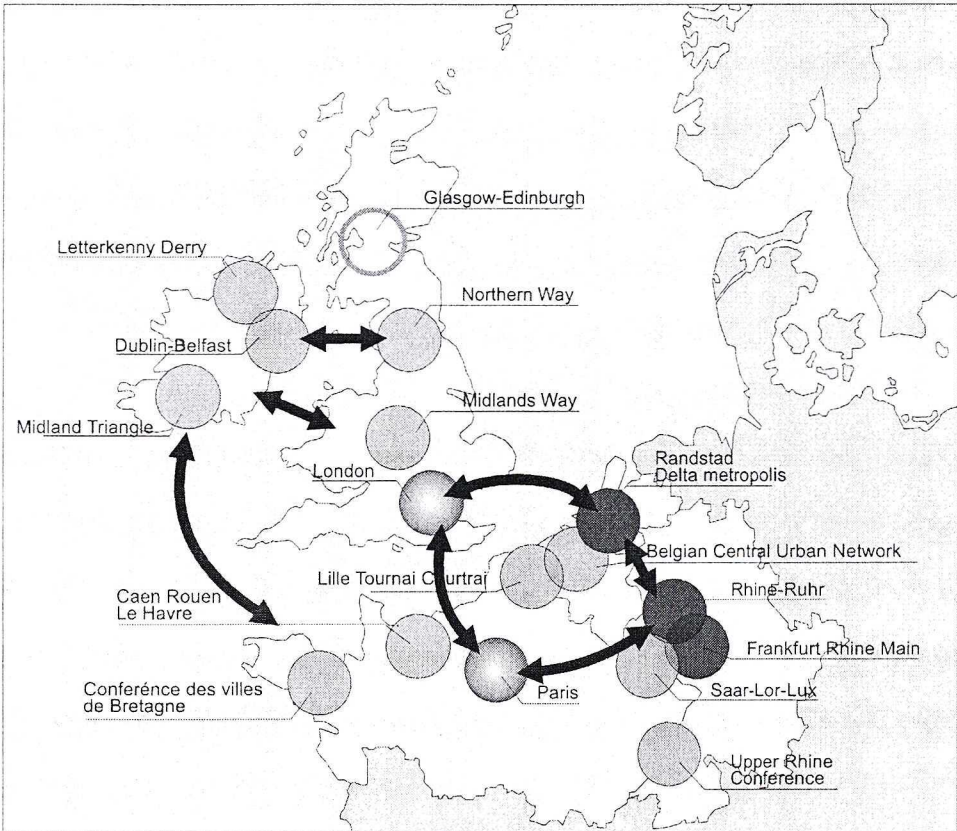
Jednym z ważniejszych aspektów współczesnych procesów rozwoju społeczno-gospodarczego jest metropolizacja. Metropolie są obecnie głównymi ośrodkami dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej zarówno w skali kraju, jak i w gospodarce globalnej. Odgrywają kluczową rolę w rozwoju przestrzeni jako węzłowe ośrodki przestrzeni społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy oraz są nośnikami procesu globalizacji.

W Unii Europejskiej istnieje ok. 50 różnego rodzaju obszarów metropolitalnych liczących ponad milion mieszkańców¹. Wśród nich są zarówno wielkie, ponad 5-milionowe, obszary metropolitalne Londynu, Paryża, rejon Renu i Ruhry, Randstadt czy Madrytu, jak również wiele mniej ważnych, często otaczających stolice państw i duże ośrodki gospodarcze (por. ryc. 1).

W myśl praktyki stosowanej w Unii Europejskiej *obszarem metropolitalnym* jest układ przestrzenny składający się z dużego miasta i otaczających je terenów ściśle z nim funkcjonalnie powiązanych, charakteryzujący się:

¹ Zygierewicz (2006), s. 3.

- 1) wysoką jakością usług, instytucji i wyposażenia materialnego;
- 2) wysokim potencjałem innowacyjnym w zakresie technicznym, ekonomicznym, społecznym, politycznym i kulturalnym;
- 3) wysoką konkurencyjnością produkcji i wyspecjalizowanych usług (w tym naukowo-badawczych, kulturalnych) w wymiarze krajowym i międzynarodowym;

Istniejące struktury miejskie

Megalopole

Aglomeracje policentryczne

Potencjalne policentryczne obszary zabudowy

Potencjalne obszary policentrycznej integracji/obszary

Obszary ukierunkowane na wzmocnienie potencjału policentrycznego

Potencjalne obszary szeroko-skalowej interakcji

Ryc. 1. Obszary metropolitalne w Unii Europejskiej

Źródło: *North West Europe Interreg...* (2005), s. 28 (wersja zmodyfikowana).

- 4) silnymi wewnętrznymi więzami współpracy gospodarczej, społecznej i instytucjonalnej;
- 5) intensywnymi połączeniami z innymi metropoliami krajowymi i zagranicznymi, możliwymi dzięki dobremu z nimi skomunikowaniu;
- 6) wyjątkowością i specyfiką miejsca i jego atrakcyjnością nie tylko w skali kraju, ale i w skali międzynarodowej².

W przestrzeni Polski można wyróżnić 9 istniejących obszarów metropolitalnych: śląski, warszawski, krakowski, poznański, trójmiejski, wrocławski, łódzki, bydgosko-toruński i szczeciński oraz 3 potencjalne obszary metropolitalne: białostocki, lubelski i rzeszowski³ (ryc. 2).

W tak wyróżnionych obszarach metropolitalnych w 2007 r. mieszkało łącznie 15 313 tys. osób, czyli ponad 40% mieszkańców Polski. Należy także zaznaczyć, że w wyznaczaniu tych obszarów posłużono się jedynie kryteriami liczby ludności oraz poziomu i dynamiki rozwoju terenów przylegających do miasta rdzeniowego. Zarysów obszarów metropolitalnych przedstawionych na ryc. 2. nie należy więc traktować jako ich ostatecznej delimitacji. Powinna ona zostać przeprowadzona podczas sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego województw (tab. 1).

Ryc. 2. Istniejące i potencjalne obszary metropolitalne w Polsce

Źródło: *Zaktualizowana koncepcja...* (2005), s. 95.

² *Zaktualizowana koncepcja...* (2005), s. 92.

³ Por. *Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015* (2006) oraz *Narodowe Strategiczne Ramy...* (2006).

Tabela 1

Plany zagospodarowania przestrzennego 12 województw

Obszar metropolitalny	Województwo	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa	Prace nad aktualizacją planu
Białegostoku	Podlaskie	2003	Od 2007
Bydgoszczy i Torunia	Kujawsko-pomorskie	2003	
Katowic	Śląskie	2004	
Krakowa	Małopolskie	2003	Od 2007
Lublina	Lubelskie	2002	
Łodzi	Łódzkie	2002	
Poznań	Wielkopolskie	2001	
Rzeszowa	Podkarpackie	2002	
Szczecina	Zachodniopomorskie	2002	
Trójmiasta	Pomorskie	2003	
Warszawy	Mazowieckie	2004	
Wrocławia	Dolnośląskie	2002	

Źródło: Opracowanie własne.

Obszary metropolitalne są głównymi ośrodkami badań, innowacji, i tworzenia nowych miejsc pracy. Skupiają się w nich branże o wysokiej wartości dodanej, w szczególności usługi dla przedsiębiorstw. Przeszkodą w rozwoju tych obszarów jest brak wystarczającej infrastruktury, głównie transportowej, nowoczesnej infrastruktury edukacyjnej, kultury, placówek ochrony zdrowia, sportowej, a także kongresowej i wystawienniczej.

1. Charakterystyka obszarów metropolitalnych w Polsce

W rozdziale przeanalizowano poziom rozwoju społeczno-gospodarczego wszystkich dwunastu obszarów metropolitalnych: Białegostoku, Bydgoszczy i Torunia, Trójmiasta, Katowic, Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznań, Rzeszowa, Szczecina, Warszawy i Wrocławia za 2007 r. w zakresie przyjętych do badań wskaźników (ryc. 3-14) (tab. 2).

1. Przyjęte do badań obszary metropolitalne zamieszkuje łącznie ponad 15 mln osób, co stanowi przeszło 40% ludności całego kraju. Najwięcej mieszkańców liczy Śląski OM – ponad 2,83 mln osób, niewiele mniej Warszawski OM 2,81 mln. Najmniejszym zaludnieniem charakteryzują się Szczeciński OM (621 tys.), Lubelski OM (663 tys.) oraz Rzeszowski OM (737 tys.). Pozostałe obszary zamieszkuje porówny-

Tabela 2

Podstawowe dane statystyczne dla badanych obszarów metropolitalnych w 2007 r.

Lp.	Obszar metropolitalny	Liczba gmin	Powierzchnia w km ²	Liczba ludności ogółem	Gęstość zaludnienia	Liczba ludności miasta centralnego*
1.	Białostocki	33	6514	545 043	130	291 745
2.	Bydgosko-toruński	19	2916	750 620	367	559 505
3.	Krakowski	51	4066	1 431 712	237	734 456
4.	Lubelski	32	3106	662 591	270	383 348
5.	Łódzki	36	3467	1 237 036	391	748 516
6.	Poznański	45	6202	1 336 299	335	550 515
7.	Rzeszowski	45	4328	737 497	216	160 696
8.	Szczeciński	11	2305	620 573	318	400 199
9.	Śląski	73	5577	2 835 023	639	310 751
10.	Trójmiejski	27	3004	1 180 827	674	738 924
11.	Warszawski	70	6103	2 815 348	508	1 698 623
12.	Wrocławski	44	6725	1 160 160	185	322 993

* Ludność miasta centralnego BTOM stanowi łącznie ludność Bydgoszczy i Torunia, LOM – Lublina i Świdnika, TOM – Gdańska, Gdyni i Sopotu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

walna liczba osób (1,16-1,43 mln). Ludność Śląskiego OM stanowi aż 61% ludności całego województwa, warszawskiego i trójmiejskiego po 54%, natomiast lubelskiego zaledwie 31%. W ciągu ostatnich dwóch lat wzrosła liczba ludności każdego z badanych obszarów z wyjątkiem białostockiego, łódzkiego i śląskiego.

Największą powierzchnię spośród pięciu obszarów metropolitalnych zajmuje WrOM (6725 km², czyli 34% woj. dolnośląskiego), na drugim miejscu znajduje się BOM z powierzchnią równą 6514 km² (32% woj. podlaskiego). Największą powierzchnię w stosunku do powierzchni województwa zajmuje śląski OM – 45%, najmniejszą zaś szczeciński 10% i lubelski 12%. Wyznaczone obszary metropolitalne zajmują w sumie 54 313 km², czyli ponad 17% powierzchni Polski.

Rozpatrując kolejną cechę, a mianowicie gęstość zaludnienia, dostrzegamy że liczba osób przypadających na 1 km² w każdym z analizowanych obszarów metropolitalnych jest znacznie wyższa niż średnia krajowa (122 os./km²) oraz średnie dla poszczególnych województw. Najwyższe wskaźniki notują TOM – 674 os./km² (przy 121 os./km² w woj. pomorskim) i ŚOM – 639 os./km² (przy 377 os./km² w woj. śląskim), najniższy zaś BOM – 130 os./km² (przy 59 os./km² w woj. podlaskim).

Wskaźnik obciążenia demograficznego mierzony liczbą ludności w wieku przed i poprodukcyjnym przypadającą na 1000 osób w wieku produkcyjnym został uznany za

destymulantę rozwoju. W większości obszarów metropolitalnych wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 48,4-63,4. Najwyższą wartość wykazuje w OM Rzeszowa 63,4.

Najwyższy odsetek ludności mieszkającej w miastach, znacznie powyżej średniej krajowej (62%), notuje się w śląskim OM (50%). Natomiast najmniej osób zamieszkuje miasta OM Rzeszowa (15%), Krakowa (14%) oraz Lublina (17%).

Biorąc pod uwagę ogólne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1000 ludności, na prowadzenie wysuwają się dwa obszary metropolitalne: Bydgosko-Toruński (16) oraz Szczeciński (14). Ujemne saldo migracji zanotował jedynie RzOM (-0,38).

Kolejnym wskaźnikiem demograficznym jest przyrost naturalny na 1000 ludności. Ujemny przyrost naturalny występuje w czterech obszarach metropolitalnych: białostockim (-3,15%), łódzkim (-2,15%), śląskim (-0,93%) i lubelskim (-0,20%). Pozostałe OM notują dodatni przyrost naturalny, najwyższy – trójmiejski OM blisko 5%.

Negatywnym zjawiskiem są zgony niemowląt. Najwyższy poziom wskaźnika zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych występuje w szczecińskim OM (8,40) oraz we wrocławskim OM (7,65), nieco lepiej wypadają inne OM z wskaźnikami 2,09-6,49.

2. Wartości wskaźników ekonomicznych są zróżnicowane w poszczególnych OM. Ze względu na liczbę osób pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w czołówce plasują się ŁOM (261) i POM (221), natomiast na samym końcu znajduje się BOM (92). Biorąc pod uwagę udział pracujących w usługach w stosunku do ogółu pracujących na prowadzenie wysuwają się trzy OM: białostocki (68), lubelski (65) i krakowski (61). Najniższe wartości tego wskaźnika notują OM Poznania oraz Bydgoszczy i Torunia – po 45. Zdecydowanie największa liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców występuje w Szczecińskim OM (116), tuż za nim znajdują się POM (106) i WOM (102). Najniższym poziomem przedsiębiorczości charakteryzują się potencjalne obszary metropolitalne: białostocki (48), rzeszowski (50) i lubelski (54). Jeśli chodzi o odsetek spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w ogólnej liczbie spółek na pierwsze miejsce wysuwa się OM Szczecina (13), połowę mniejszą wartość wskaźnika notuje OM Poznania (6), najniższe zaś – lubelski i bydgosko-toruński OM (poniżej 2).

Nie sposób nie zauważyć, że obszar metropolitalny stolicy kraju nie wybija się na tle innych obszarów, pod względem czynników ekonomicznych, lecz odznacza się przeciętnymi wartościami wskaźników. Analogicznie rzecz się ma w przypadku śląskiego i wrocławskiego OM.

Ostatni wskaźnik ekonomiczny to dochody własne gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Najwyższymi dochodami na mieszkańca cechują się gminy OM Krakowa (76 337 zł), połowę niższymi – gminy WOM i TOM, najniższymi natomiast gminy łódzkiego i białostockiego OM (poniżej 7 tys. zł).

3. Kolejną grupą są czynniki dotyczące warunków życia ludności. Najwięcej mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców odnotowuje się w nadmorskich OM: szczecińskim (9) i trójmiejskim (7), najmniej w śląskim, rzeszowskim i białostockim (poniżej 3). Jak można było przewidywać, najwięcej energii elektrycz-

Ryc. 3. Białostocki Obszar Metropolitalny
 Źródło: Internet: www.images.google.com (ryc. 3-14).

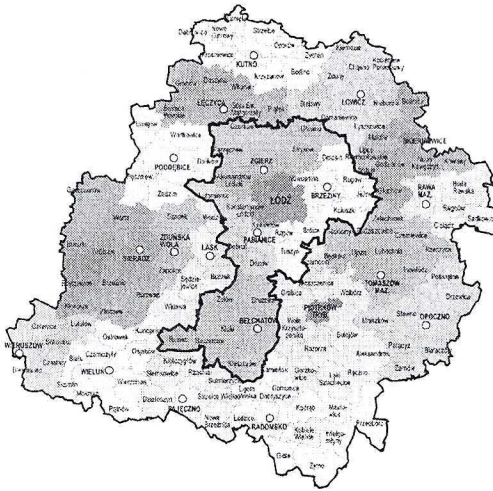
Ryc. 4. Krakowski Obszar Metropolitalny

Ryc.6. Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny

Ryc. 5 Lubelski Obszar Metropolitalny

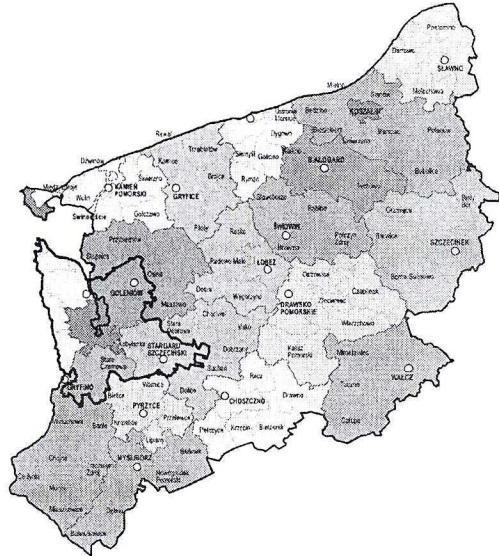
Ryc. 7. Łódzki Obszar Metropolitalny

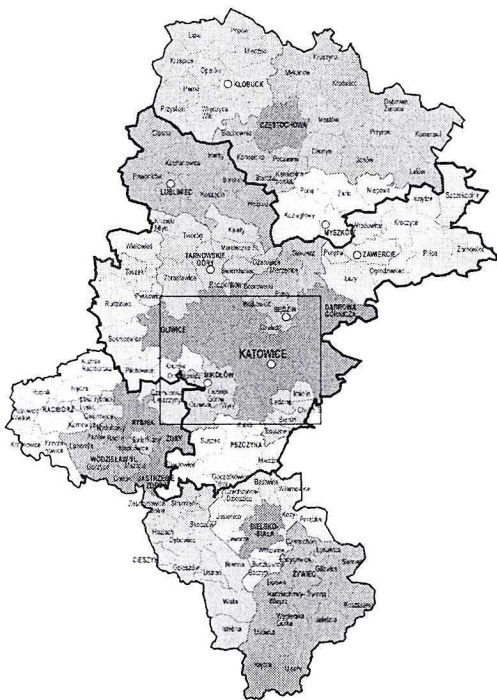
Ryc. 8. Rzeszowski Obszar Metropolitalny

Ryc. 9. Poznański Obszar Metropolitalny

Ryc. 10. Szczeciński Obszar Metropolitalny

Ryc. 11. Śląski Obszar Metropolitalny

- Gminy powiatu warszawskiego
1. Warszawa - Bemowo
 2. Warszawa - Białołęka
 3. Warszawa - Bielany
 4. Warszawa - Centrum
 5. Warszawa - Rembertów
 6. Warszawa - Targówek
 7. Warszawa - Ursus
 8. Warszawa - Ursynów
 9. Warszawa - Wawer
 10. Warszawa - Wilanów
 11. Warszawa - Włochy

Ryc. 12. Warszawski Obszar Metropolitalny

Ryc. 13. Trójmiejski Obszar Metropolitalny

Ryc. 14. Wrocławski Obszar Metropolitalny

nej zużywają mieszkańcy ŚOM, WOM i POM (powyżej 400 kWh na mieszkańca). Najbardziej oszczędni są natomiast mieszkańcy RzOM, LOM i BTOM (zużywają poniżej 180 kWh na mieszkańca). Wartości powyższych dwóch wskaźników dla pozostałych OM mieszczą się między wymienionymi skrajnymi wartościami.

Bardzo niekorzystnie na tle innych obszarów wypada warszawski OM ze względu na odsetek ludności miejskiej korzystającej z sieci wodociągowej (zaledwie

34%). W innych OM wskaźnik ten waha się od 23% w LOM i 25% w BTOM do 53% w SzOM i ŚOM oraz 57% w POM. Biorąc po uwagę gęstość sieci kanalizacyjnej na 100 km² można zauważyć sporą rozpiętość między badanymi obszarami metropolitalnymi. W trójmiejskim OM wskaźnik ten wynosi 166, podczas gdy we wrocławskim 34, a w białostockim zaledwie 24. Z kolei rozpatrując gęstość tras autobusowych na 100 km², dostrzegamy przewagę śląskiego (74), łódzkiego (52) i trójmiejskiego OM (42) nad pozostałymi obszarami (BOM – 4, LOM i WrOM – 6).

4. Równie ważne z punktu widzenia analizy rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów metropolitalnych wydają się być uwarunkowania związane z ochroną i kształtowaniem środowiska naturalnego. Najmniejszy odsetek terenów prawnie chronionych w powierzchni ogólnej występuje w szczecińskim OM (9%), nieznacznie więcej we wrocławskim (11%) i śląskim OM (12%). W przypadku warszawskiego OM dostrzec można bardzo wysoki udział powierzchni prawnie chronionej w powierzchni ogólnej obszaru (44%), głównie za sprawą Kampinoskiego Parku Narodowego nazywanego „Zielonymi Płucami Warszawy”, który leży w większości w granicach OM stolicy. Obszar ten ma również najmniej niezrekultywowanych składowisk odpadów (0,66 ha/100 km²), w przeciwieństwie do ŚOM (aż 53 ha/100 km²). Jednocześnie ŚOM cechuje najwyższy udział terenów zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej, które w przeliczeniu na 10000 mieszkańców wynoszą 11 ha. Zalesienie w badanych OM kształtuje się na poziomie 12% w LOM do 36% w BTOM.

5. Ostatnią grupą są zmienne prezentujące warunki związane z kulturą i edukacją. Niezwykle ważna na początku XXI w. staje się komputeryzacja szkół. Liczba uczniów przypadających na 1 komputer w gimnazjach w badanych obszarach waha się od 9 do 15 osób (zbliżone wartości w stosunku do województw). Natomiast współczynnik skolaryzacji⁴ w badanych obszarach kształtuje się na poziomie od 84% w SzOM do 96% w WOM, KOM i TOM. W liczbach bezwzględnych obszarami o wysokich wartościach są OM Warszawy – największa liczba widzów w kinach (ponad 8 mln) i najwięcej obiektów muzealnych przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (32) oraz Krakowa – największa liczba odwiedzających muzea (ponad 6 mln) i największa liczba muzeów (106, podczas gdy w WOM – 104). Najwięcej widzów w kinach w przeliczeniu na 1000 mieszkańców notuje śląski OM (409), zdecydowanie najmniej zaś białostocki OM (zaledwie 57). Największy udział odwiedzających muzea w odniesieniu do liczby mieszkańców charakteryzuje LOM, KOM i POM (powyżej 1,1 mln), najmniejszy natomiast – ŁOM – 19 tys. Najwyższy odsetek obiektów muzealnych przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w ogólnej liczbie muzeów występuje w poznańskim OM (22 z 79 muzeów).

⁴ *Współczynnik skolaryzacji netto* jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan na 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

2. Klasyfikacja i ocena poziomu rozwoju obszarów metropolitalnych

Ocenę poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego dwunastu obszarów metropolitalnych za lata 2005-2007 przeprowadzono za pomocą metody taksonomicznej. Do badań przyjęto następujące cechy-wskaźniki:

- x_1 gęstość zaludnienia na km^2 ;
- x_2 wskaźnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym);
- x_3 wskaźnik urbanizacji (liczba ludności w miastach do ludności ogółem) w %;
- x_4 ogólne saldo migracji na 1000 ludności;
- x_5 przyrost naturalny w ‰;
- x_6 zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych;
- x_7 liczba pracujących na 1000 mieszkańców;
- x_8 udział pracujących w usługach (rynkowych i nierynkowych) do ogółu pracujących w %;
- x_9 poziom przedsiębiorczości (podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców);
- x_{10} udział spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w ogólnej liczbie spółek handlowych w %;
- x_{11} dochody własne gmin na 1 mieszkańca;
- x_{12} mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców;
- x_{13} zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w kWh;
- x_{14} korzystający z instalacji wodociągowej w miastach w % ogółu ludności miast;
- x_{15} sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km^2 ;
- x_{16} trasy komunikacyjne autobusowe na 100 km^2 ;
- x_{17} powierzchnia prawnie chroniona w powierzchni ogólnej (ha/km^2);
- x_{18} tereny składowania odpadów niezrekultywowane (stan na koniec roku) w ha na 100 km^2 ;
- x_{19} tereny zieleni ogólnodostępne i osiedlowe (parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej) w ha na 10000 mieszkańców;
- x_{20} lesistość w %;
- x_{21} uczniowie w gimnazjach (bez specjalnych) przypadający na 1 komputer;
- x_{22} liczba widzów w tys. przypadających na 1 kino;
- x_{23} zwiedzający muzea na 1000 mieszkańców;
- x_{24} muzea przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w % liczby wszystkich muzeów;
- x_{25} współczynnik skolaryzacji netto (szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne) w %.

Dobierając wskaźniki kierowano się takimi kryteriami, jak: logiczny związek z badanym zjawiskiem, oddziaływaniem na atrakcyjność obszaru, dostępnością źródła informacji i kompletnością danych oraz wymiernością liczbową.

Spośród wytypowanego zbioru zmiennych cztery z nich uznano za destymulanty (x_2, x_6, x_{18}, x_{21}), pozostałe cechy określono mianem symulant. Wszystkie cechy doprowadzono uprzednio do porównywalności przez standaryzację zero-jedynkową.

Potencjał rozwoju i konkurencyjność obszarów metropolitalnych przeanalizowano wykorzystując metodę wzorca rozwoju⁵.

Metoda syntetycznego wskaźnika (D), zakłada istnienie hipotetycznego obiektu wzorcowego (z), który reprezentuje najlepsze (maksymalne) wartości dla każdej zmiennej:

$$z_0 = [z_{01} \ z_{02} \ \dots \ z_{0j} \ z_{0m}] \quad (1)$$

gdzie:

$$z_{0j} = \begin{cases} \min z_{ij}, & \text{gdy zmienna } z_j \text{ jest destymulantą} \\ \max z_{ij}, & \text{gdy zmienna } z_j \text{ jest stymulantą} \end{cases}$$

Według poniższego wzoru wyznaczono odległość⁶ poszczególnych obiektów od wzorca rozwoju (d_{i0}):

$$d_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2} \quad (i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, k) \quad (2)$$

Wartości wskaźnika nie są unormowane w przedziale $\langle 0; 1 \rangle$ jak to ma miejsce w przypadku metod bezwzorcowych, zatem konieczne było zbudowanie względnego miernika rozwoju (D), z wykorzystaniem następującego wzoru:

$$s_d = \sqrt{\frac{1}{n} \sum (d_{i0} - \bar{d})^2} \quad (3)$$

$$D_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0} \quad (i = 1, \dots, m) \quad (4)$$

przy czym odległość wzorcową d_0 wyznacza się ze wzoru:

$$d_0 = \bar{d} + 2s_d \quad (5)$$

gdzie:

\bar{d} – przeciętna odległość między obiektami a wzorcem rozwoju,

s_d – odchylenie standardowe, wyznaczane ze wzorów:

$$\bar{d} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n d_{i0} \quad (6)$$

⁵ Młoda (2006), s. 123.

⁶ Najczęściej oblicza się odległość euklidesową.

$$s_d = \sqrt{\frac{1}{n}(\sum d_{i0} - \bar{d})^2} \quad (7)$$

Im wartość obliczonego miernika syntetycznego jest bliższa jedności, tym dany obiekt mniej różni się od wzorca rozwoju. Inaczej mówiąc, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru metropolitalnego, lub gminy jest tym wyższy, im wyższa jest wartość obliczonego miernika syntetycznego D_i ⁷.

Posługując się kryterium malejącej wartości miernika syntetycznego sporządzono ranking badanych obszarów metropolitalnych. Następnie na bazie uporządkowanych wartości został przeprowadzony podział tych obszarów ze względu na poziom badanego zjawiska na cztery grupy typologiczne (I-IV). Granice przedziałów zmiennej wyznaczono na podstawie obliczonych wartości: średniej arytmetycznej (\bar{d}) i odchylenia standardowego (s_d) miernika syntetycznego. Zatem zbiór badanych obiektów został podzielony na grupy obejmujące obiekty o wartościach zmiennej syntetycznej z następujących przedziałów:

• Grupa I (bardzo wysoki): $D_i \geq 0,0784$ (8)

• Grupa II (wysoki): $0,1903 > D_i \geq 0,0523$ (9)

• Grupa III (średni): $0,1360 > D_i \geq 0,0261$ (10)

• Grupa IV (niski): $D_i < 0,0261$. (11)

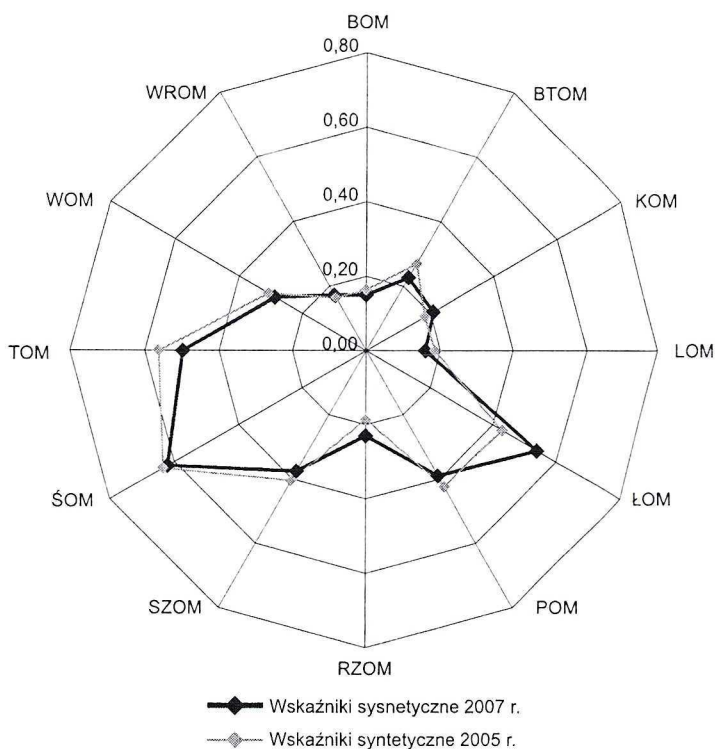
Z przeprowadzonych badań wynika, że w 2007 r. obszarem metropolitalnym o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego był śląski OM ($D_i = 0,62$). Nieznacznie niżej uplasowały się obszary metropolitalne Łodzi ($D_i = 0,54$) i Trójmiasta ($D_i = 0,50$), w następnej kolejności poznański OM ($D_i = 0,39$) i szczeciński OM ($D_i = 0,38$). Znacznie słabiej sklasyfikowane zostały obszary metropolitalne Warszawy ($D_i = 0,29$), Rzeszowa oraz Bydgoszczy i Torunia ($D_i = 0,23$) oraz Krakowa ($D_i = 0,21$). Najniższe wskaźniki zanotowały wrocławski OM ($D_i = 0,17$), lubelski OM ($D_i = 0,16$) i białostocki OM ($D_i = 0,15$).

W porównaniu z analogicznymi badaniami przeprowadzonymi za 2005 r. nastąpiła nieznaczna zmiana kolejności OM pod względem wartości wskaźnika syntetycznego – por. ryc. 14. Wartości wskaźnika w 2005 r. kształtowały się następująco: BOM – 0,16; BTOM – 0,27; KOM – 0,18; LOM – 0,19; ŁOM – 0,43; POM – 0,42; RzOM – 0,19; SzOM – 0,40; ŚOM – 0,63; TOM – 0,56; WOM – 0,31; WrOM – 0,17.

Analogiczne badania przeprowadzono wewnątrz każdego badanego obszaru metropolitalnego poddając ocenie konkurencyjność poszczególnych gmin wchodzących w skład tych obszarów. W sumie przebadano ogółem 486 gmin tworzących poszczególne obszary metropolitalne. Otrzymane wyniki zestawiono w tab. 3.

Wykorzystując metody wielowymiarowej analizy porównawczej dokonano przyporządkowania badanych gmin do czterech grup typologicznych: I – o bardzo wysokim, II – wysokim, III – średnim i IV – niskim poziomie rozwoju.

⁷ Grabiński (1992), s. 90.

Ryc. 15. Wskaźniki syntetyczne D_i dla obszarów metropolitalnych
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań (ryc. 15-18).

Udział gmin poszczególnych obszarów metropolitalnych w wyodrębnionych grupach typologicznych we wszystkich 486 badanych jednostkach przestrzennych prezentuje tab. 4 i ryc. (16-17).

W skład grupy I wchodzi 56 gmin, co stanowi 12% ogółu badanych jednostek. Gminy z grupy II reprezentują 28% ogółu (138 gmin), najliczniejsza jest grupa III, w jej skład wchodzi bowiem 55% badanych jednostek (266 gmin), natomiast grupę IV tworzy zaledwie 26 gmin, stanowiących 5% ogółu badanych jednostek.

Na czoło klasyfikacji typologicznej wysuwa się Obszar Metropolitalny Poznań, w którym aż 2/3 gmin należy do dwóch pierwszych grup, z czego 24% gmin (11 gmin) należy do grupy o najwyższym poziomie wskaźnika syntetycznego rozwoju. Zdecydowanie największy udział w grupie II ma szczeciński OM – blisko 73% gmin (8 gmin). Największy odsetek gmin należących do III grupy notują rzeszowski 87%, lubelski 72% i krakowski OM 67%. Pod względem liczebności IV grupy dominuje białostocki OM 27% (9 gmin). Do grupy tej nie zaklasyfikowano żadnej gminy z obszarów metropolitalnych Trójmiasta, Poznań i Szczecin.

Tabela 3

Wskaźniki syntetyczne (D_i) i grupy typologiczne gmin
dwunastu obszarów metropolitalnych

1	Warszawa	WOM	0,2231	I
2	Wrocław	WROM	0,2164	I
3	Poznań	POM	0,2134	I
4	Kraków	KOM	0,2052	I
5	Raszyn (2)	WOM	0,1814	I
6	Łódź	ŁOM	0,1752	I
7	Katowice	ŚOM	0,1473	I
8	Gdańsk	TOM	0,1454	I
9	Wieliczka (3)	KOM	0,1445	I
10	Wadowice (3)	KOM	0,1407	I
11	Gdynia	TOM	0,1391	I
12	Łańcut (1)	RZOM	0,1349	I
13	Kleszczów (2)	ŁOM	0,1289	I
14	Rzeszów	RZOM	0,1272	I
15	Toruń (1)	BTOM	0,1262	I
16	Lublin	LOM	0,1214	I
17	Bydgoszcz (1)	BTOM	0,1165	I
18	Sopot	TOM	0,1161	I
19	Szczecin	SZOM	0,1120	I
20	Tychy	ŚOM	0,1106	I
21	Gniezno (1)	POM	0,1059	I
22	Zabrze	ŚOM	0,1035	I
23	Łubowo (2)	POM	0,1026	I
24	Tarnowskie Góry (1)	ŚOM	0,1013	I
25	Białystok (1)	BOM	0,1012	I
26	Kórnik (3)	POM	0,1006	I
27	Kamionka (2)	LOM	0,0992	I
28	Wągrowiec (1)	POM	0,0986	I
29	Pszczyna (3)	ŚOM	0,0982	I
30	Chorzów	ŚOM	0,0960	I
31	Gliwice	ŚOM	0,0950	I
32	Ząbki (1)	WOM	0,0944	I
33	Brzeg Dolny (3)	WROM	0,0937	I
34	Sosnowiec	ŚOM	0,0932	I
35	Podkowa Leśna (1)	WOM	0,0929	I
36	Będzin (1)	ŚOM	0,0928	I
37	Luboń (1)	POM	0,0920	I
38	Dębica (1)	RZOM	0,0916	I
39	Komorniki (2)	POM	0,0911	I
40	Bochnia (1)	KOM	0,0905	I
41	Mińsk Mazowiecki (1)	WOM	0,0898	I
42	Bełchatów (1)	ŁOM	0,0896	I
43	Pruszcz Gdański (1)	TOM	0,0892	I
44	Tarnowo Podgórne (2)	POM	0,0883	I
45	Wejherowo (1)	TOM	0,0883	I
46	Nowy Tomyśl (3)	POM	0,0881	I
47	Świerklaniec (2)	ŚOM	0,0868	I
48	Dąbrowa Górnicza	ŚOM	0,0867	I
49	Ruda Śląska	ŚOM	0,0858	I
50	Pruszków (1)	WOM	0,0853	I
51	Śrem (3)	POM	0,0853	I
52	Siemianowice Śląskie	ŚOM	0,0849	I
53	Otwock (1)	WOM	0,0846	I
54	Bieruń (1)	ŚOM	0,0844	I
55	Puszczkowo (1)	POM	0,0842	I
56	Marki (1)	WOM	0,0839	I
57	Puck (1)	TOM	0,0833	II
58	Tczew (1)	TOM	0,0822	II
59	Mysłowice	ŚOM	0,0813	II
60	Świętochłowice	ŚOM	0,0812	II
61	Józefów (1)	WOM	0,0811	II
62	Mosina (3)	POM	0,0811	II
63	Łomianki (3)	WOM	0,0810	II
64	Piaseczno (3)	WOM	0,0802	II
65	Pabianice (1)	ŁOM	0,0802	II
66	Piastów (1)	WOM	0,0797	II
67	Ornontowice (2)	ŚOM	0,0794	II
68	Reda (1)	TOM	0,0784	II
69	Kobierzyce (2)	WROM	0,0784	II
70	Lesznowola (2)	WOM	0,0780	II
71	Kościan (1)	POM	0,0772	II
72	Rumia (1)	TOM	0,0771	II
73	Żórawina (2)	WROM	0,0768	II
74	Legionowo (1)	WOM	0,0767	II
75	Grodzisk Mazowiecki (3)	WOM	0,0759	II
76	Czeladź (1)	ŚOM	0,0758	II

77	Supraśl (3)	BOM	0,0757	II
78	Swarzędz (3)	POM	0,0755	II
79	Nadarzyn (2)	WOM	0,0746	II
80	Niepołomice (3)	KOM	0,0744	II
81	Września (3)	POM	0,0741	II
82	Goleniów (3)	SZOM	0,0740	II
83	Radzionków (1)	ŚOM	0,0739	II
84	Suchy Las (2)	POM	0,0737	II
85	Szamotuły (3)	POM	0,0736	II
86	Bytom	ŚOM	0,0736	II
87	Łęziny (1)	ŚOM	0,0735	II
88	Lubartów (1)	LOM	0,0732	II
89	Dobra (Szczecińska) (2)	SZOM	0,0731	II
90	Świdnik (1)	LOM	0,0730	II
91	Nalęczów (3)	LOM	0,0722	II
92	Kąty Wrocławskie (3)	WROM	0,0718	II
93	Ozorków (1)	ŁOM	0,0712	II
94	Zgierz (1)	ŁOM	0,0708	II
95	Zawiercie (1)	ŚOM	0,0706	II
96	Jabłonna (2)	WOM	0,0705	II
97	Wołomin (3)	WOM	0,0704	II
98	Lubliniec (1)	ŚOM	0,0702	II
99	Głowno (1)	ŁOM	0,0692	II
100	Pruszcz Gdański (2)	TOM	0,0691	II
101	Brzeziny (1)	ŁOM	0,0689	II
102	Serock (3)	WOM	0,0689	II
103	Nowe Warpno (3)	SZOM	0,0688	II
104	Białe Błota (2)	BTOM	0,0688	II
105	Konstancin-Jeziorna (3)	WOM	0,0688	II
106	Nowy Dwór Maz.i (1)	WOM	0,0685	II
107	Osielsko (2)	BTOM	0,0684	II
108	Gryfino (3)	SZOM	0,0680	II
109	Góra Kalwaria (3)	WOM	0,0680	II
110	Wołów (3)	WROM	0,0680	II
111	Sulejówek (1)	WOM	0,0676	II
112	Czosnów (2)	WOM	0,0675	II
113	Środa Śląska (3)	WROM	0,0672	II
114	Myślenice (3)	KOM	0,0672	II
115	Jaworzno	ŚOM	0,0671	II
116	Buk (3)	POM	0,0669	II
117	Milanówek (1)	WOM	0,0669	II

118	Police (3)	SZOM	0,0665	II
119	Czerwonak (2)	POM	0,0664	II
120	Środa Wielkopolska (3)	POM	0,0664	II
121	Święta Katarzyna (3)	WROM	0,0663	II
122	Sułoszowa (2)	KOM	0,0663	II
123	Tczew (2)	TOM	0,0660	II
124	Nekla (3)	POM	0,0659	II
125	Wojkowice (1)	ŚOM	0,0657	II
126	Milicz (3)	WROM	0,0657	II
127	Oleśnica (1)	WROM	0,0657	II
128	Brwinów (3)	WOM	0,0653	II
129	Puchaczów (2)	LOM	0,0653	II
130	Oława (1)	WROM	0,0650	II
131	Tykocin (3)	BOM	0,0650	II
132	Mikołów (1)	ŚOM	0,0649	II
133	Dopiewo (2)	POM	0,0649	II
134	Krzyszowice (3)	KOM	0,0644	II
135	Ożarów Mazowiecki (3)	WOM	0,0644	II
136	Blonie (3)	WOM	0,0642	II
137	Jelcz-Laskowice (3)	WROM	0,0641	II
138	Stargard Szczeciński (1)	SZOM	0,0639	II
139	Kolbudy (2)	TOM	0,0633	II
140	Wasilków (3)	BOM	0,0631	II
141	Nowy Wiśnicz (3)	KOM	0,0630	II
142	Nieporęt (2)	WOM	0,0624	II
143	Rokietnica (2)	POM	0,0624	II
144	Solec Kujawski (3)	BTOM	0,0623	II
145	Skala (3)	KOM	0,0622	II
146	Międzybórz (3)	WROM	0,0622	II
147	Stare Babice (2)	WOM	0,0619	II
148	Orzesze (1)	ŚOM	0,0616	II
149	Michałowice (2)	WOM	0,0615	II
150	Zielonka (1)	WOM	0,0614	II
151	Wiązowna (2)	WOM	0,0614	II
152	Dobczyce (3)	KOM	0,0611	II
153	Goczałkowice-Zdrój (2)	ŚOM	0,0609	II
154	Piekary Śląskie	ŚOM	0,0605	II
155	Kobyłka (1)	WOM	0,0605	II
156	Skawina (3)	KOM	0,0604	II
157	Końskowice (2)	SZOM	0,0604	II
158	Zabierzów (2)	KOM	0,0601	II

159	Kobylanka (2)	SZOM	0,0598	II
160	Łazy (3)	ŚOM	0,0596	II
161	Sobótka (3)	WROM	0,0595	II
162	Pobiedziska (3)	POM	0,0594	II
163	Kosakowo (2)	TOM	0,0593	II
164	Koluszki (3)	ŁOM	0,0592	II
165	Radzymin (3)	WOM	0,0591	II
166	Pyskowice (1)	ŚOM	0,0591	II
167	Trzebnica (3)	WROM	0,0590	II
168	Izabelin (2)	WOM	0,0590	II
169	Wielka Nieszawka (2)	BTOM	0,0587	II
170	Oborniki Śląskie (3)	WROM	0,0587	II
171	Choroszcz (3)	BOM	0,0586	II
172	Miasteczko Śląskie (1)	ŚOM	0,0586	II
173	Murowana Goślina (3)	POM	0,0585	II
174	Syców (3)	WROM	0,0583	II
175	Łapy (3)	BOM	0,0581	II
176	Kartuzy (3)	TOM	0,0581	II
177	Sośnicowice (3)	ŚOM	0,0580	II
178	Kleszczewo (2)	POM	0,0579	II
179	Żukowo (3)	TOM	0,0578	II
180	Sławków (1)	ŚOM	0,0577	II
181	Nowa Wieś Wielka (2)	BTOM	0,0576	II
182	Konstantynów Łódzki (1)	ŁOM	0,0574	II
183	Duszniki (2)	POM	0,0573	II
184	Zielonki (2)	KOM	0,0572	II
185	Grodzisk Wilk. (3)	POM	0,0572	II
186	Ropczyce (3)	RZOM	0,0570	II
187	Stęszew (3)	POM	0,0568	II
188	Wisznia Mała (2)	WROM	0,0568	II
189	Aleksandrów Łódzki (3)	ŁOM	0,0568	II
190	Suszec (2)	ŚOM	0,0566	II
191	Wieliszew (2)	WOM	0,0565	II
192	Kostrzyn (3)	POM	0,0564	II
193	Karczew (3)	WOM	0,0564	II
194	Koronowo (3)	BTOM	0,0558	II
195	Tyczyn (3)	RZOM	0,0554	III
196	Stryków (3)	ŁOM	0,0553	III
197	Żmigród (3)	WROM	0,0553	III
198	Tuszyn (3)	ŁOM	0,0550	III
199	Lysomice (2)	BTOM	0,0547	III

200	Oborniki (3)	POM	0,0546	III
201	Andrespol (2)	ŁOM	0,0545	III
202	Wielka Wieś (2)	KOM	0,0543	III
203	Chełmża (1)	BTOM	0,0540	III
204	Poręba (1)	ŚOM	0,0540	III
205	Łęczna (3)	LOM	0,0538	III
206	Sokółka (3)	BOM	0,0537	III
207	Żabia Wola (2)	WOM	0,0535	III
208	Halinów (3)	WOM	0,0531	III
209	Głogów Małopolski (3)	RZOM	0,0528	III
210	Rogoźno (3)	POM	0,0527	III
211	Koszęcin (2)	ŚOM	0,0523	III
212	Kobiór (2)	ŚOM	0,0523	III
213	Nowosolna (2)	ŁOM	0,0520	III
214	Twardogóra (3)	WROM	0,0516	III
215	Czernica (2)	WROM	0,0515	III
216	Kolbuszowa	RZOM	0,0514	III
217	Proszowice (3)	KOM	0,0513	III
218	Opalenica (3)	POM	0,0513	III
219	Strzyżów (3)	RZOM	0,0511	III
220	Michałowice (2)	KOM	0,0510	III
221	Mietków (2)	WROM	0,0509	III
222	Brodnica (2)	POM	0,0506	III
223	Sędziszów Małopol.i (3)	RZOM	0,0506	III
224	Dynów (1)	RZOM	0,0506	III
225	Leszno (2)	WOM	0,0505	III
226	Ogrodzieniec (3)	ŚOM	0,0504	III
227	Pilica (3)	ŚOM	0,0504	III
228	Mogilany (2)	KOM	0,0502	III
229	Pilchowice (2)	ŚOM	0,0502	III
230	Kurów (2)	LOM	0,0501	III
231	Imielin (1)	ŚOM	0,0500	III
232	Rzgów (3)	ŁOM	0,0499	III
233	Suikowice (3)	KOM	0,0496	III
234	Słomniki (3)	KOM	0,0496	III
235	Kalwaria Zebrzyd. (3)	KOM	0,0495	III
236	Pawłowice (2)	ŚOM	0,0494	III
237	Bierutów (3)	WROM	0,0494	III
238	Wólka (2)	LOM	0,0493	III
239	Jastków (2)	LOM	0,0493	III
240	Tarczyn (3)	WOM	0,0493	III

241	Dobroń (2)	ŁOM	0,0489	III
242	Lubicz (2)	BTOM	0,0489	III
243	Gniezno (2)	POM	0,0488	III
244	Wejherowo (2)	TOM	0,0487	III
245	Czempiń (3)	POM	0,0487	III
246	Kampinos (2)	WOM	0,0486	III
247	Bełchatów (2)	ŁOM	0,0486	III
248	Nasielsk (3)	WOM	0,0483	III
249	Herby (2)	ŚOM	0,0483	III
250	Bojszowy (2)	ŚOM	0,0482	III
251	Siewierz (3)	ŚOM	0,0481	III
252	Trąbki Wielkie (2)	TOM	0,0478	III
253	Skoki (3)	POM	0,0477	III
254	Mińsk Mazowiecki (2)	WOM	0,0476	III
255	Nowy Dwór (2)	BOM	0,0475	III
256	Mrozy (2)	WOM	0,0475	III
257	Tłuszcz (3)	WOM	0,0475	III
258	Ożarówce (2)	ŚOM	0,0474	III
259	Wyry (2)	ŚOM	0,0473	III
260	Ksawerów (2)	ŁOM	0,0472	III
261	Kalety (1)	ŚOM	0,0472	III
262	Kluki (2)	ŁOM	0,0472	III
263	Długoleka (2)	WROM	0,0470	III
264	Kochanowice (2)	ŚOM	0,0469	III
265	Prusice (3)	WROM	0,0468	III
266	Błazowa (3)	RZOM	0,0468	III
267	Świątniki Górne (3)	KOM	0,0466	III
268	Cedry Wielkie (2)	TOM	0,0465	III
269	Zgierz (2)	ŁOM	0,0464	III
270	Strzelin (3)	WROM	0,0463	III
271	Juchnowiec Kośc. (2)	BOM	0,0462	III
272	Czarna Białostocka (3)	BOM	0,0460	III
273	Knyszyn (3)	BOM	0,0460	III
274	Kościan (2)	POM	0,0459	III
275	Przywidz (2)	TOM	0,0458	III
276	Zławieś Wielka (2)	BTOM	0,0457	III
277	Siczenko (2)	BTOM	0,0457	III
278	Szemud (2)	TOM	0,0456	III
279	Sokołów Małopolski (3)	RZOM	0,0455	III
280	Mońki (3)	BOM	0,0452	III
281	Boguchwała (2)	RZOM	0,0452	III

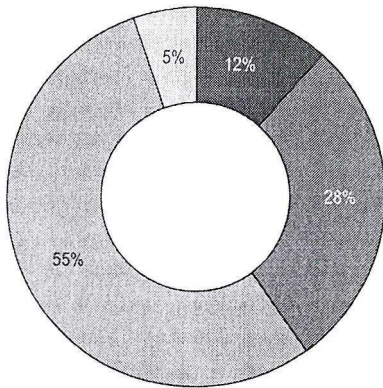
282	Zakroczym (3)	WOM	0,0451	III
283	Stegna (2)	TOM	0,0451	III
284	Kaluszyn (3)	WOM	0,0449	III
285	Krupski Młyn (2)	ŚOM	0,0449	III
286	Prażmów (2)	WOM	0,0446	III
287	Goniądz (3)	BOM	0,0445	III
288	Głusk (2)	LOM	0,0444	III
289	Woźniki (3)	ŚOM	0,0441	III
290	Zaniemyśl (2)	POM	0,0441	III
291	Brójce (2)	ŁOM	0,0439	III
292	Pszczółki (2)	TOM	0,0439	III
293	Bychawa (3)	LOM	0,0438	III
294	Bełżyce (3)	LOM	0,0437	III
295	Miedzna (2)	ŚOM	0,0436	III
296	Leoncin (2)	WOM	0,0436	III
297	Trzebowńsko (2)	RZOM	0,0436	III
298	Dębe Wielkie (2)	WOM	0,0435	III
299	Czarniejewo (3)	POM	0,0433	III
300	Toszek (3)	ŚOM	0,0432	III
301	Strzyżewice (2)	LOM	0,0430	III
302	Lubartów (2)	LOM	0,0427	III
303	Oleśnica (2)	WROM	0,0427	III
304	Piaski (3)	LOM	0,0426	III
305	Puck (2)	TOM	0,0425	III
306	Pabianice (2)	ŁOM	0,0423	III
307	Zabłudów (3)	BOM	0,0423	III
308	Pilzno (3)	RZOM	0,0422	III
309	Celestynów (2)	WOM	0,0422	III
310	Suchowola (3)	BOM	0,0420	III
311	Miękinia (2)	WROM	0,0420	III
312	Dobroszyce (2)	WROM	0,0419	III
313	Lanckorona (2)	KOM	0,0418	III
314	Szczekociny (3)	ŚOM	0,0418	III
315	Krasne (2)	RZOM	0,0416	III
316	Siepraw (2)	KOM	0,0416	III
317	Klaj (2)	KOM	0,0416	III
318	Dobrcz (2)	BTOM	0,0416	III
319	Suchy Dąb (2)	TOM	0,0415	III
320	Jaktorów (2)	WOM	0,0413	III
321	Somonino (2)	TOM	0,0411	III
322	Niemce (2)	LOM	0,0411	III

323	Ozorków (2)	ŁOM	0,0410	III
324	Krośnice (2)	WROM	0,0409	III
325	Konopnica (2)	LOM	0,0409	III
326	Gdów (2)	KOM	0,0409	III
327	Iwanowice (2)	KOM	0,0408	III
328	Jerzmanowice-Przeg. (2)	KOM	0,0408	III
329	Przodkowo (2)	TOM	0,0407	III
330	Liszki (2)	KOM	0,0406	III
331	Lutomiersk (2)	ŁOM	0,0406	III
332	Boronów (2)	ŚOM	0,0406	III
333	Brzeziny (2)	ŁOM	0,0405	III
334	Czernichów (2)	KOM	0,0404	III
335	Łapanów (2)	KOM	0,0404	III
336	Dobrzyniewo Duże (2)	BOM	0,0402	III
337	Każmierz (2)	POM	0,0402	III
338	Czernikowo (2)	BTOM	0,0402	III
339	Wiśniowa (2)	KOM	0,0402	III
340	Czarna (2) †	RZOM	0,0401	III
341	Chełm Śląski (2)	ŚOM	0,0401	III
342	Włodowice (2)	ŚOM	0,0399	III
343	Pomieczówek (2)	WOM	0,0397	III
344	Psary (2)	ŚOM	0,0396	III
345	Tokarnia (2)	KOM	0,0395	III
346	Spiczyn (2)	LOM	0,0395	III
347	Zelów (3)	ŁOM	0,0395	III
348	Kroczyce (2)	ŚOM	0,0393	III
349	Lubień (2)	KOM	0,0393	III
350	Stare Czarnowo (2)	SZOM	0,0393	III
351	Ostrów (2)	RZOM	0,0391	III
352	Gierałtowice (2)	ŚOM	0,0391	III
353	Białobrzegi (2)	RZOM	0,0389	III
354	Żegocina (2)	KOM	0,0389	III
355	Łañcut (2)	RZOM	0,0388	III
356	Szczerców (2)	ŁOM	0,0386	III
357	Pcim (2)	KOM	0,0384	III
358	Suraz (3)	BOM	0,0383	III
359	Luzino (2)	TOM	0,0383	III
360	Lubenia (2)	RZOM	0,0381	III
361	Rzezawa (2)	KOM	0,0381	III
362	Oława (2)	WROM	0,0381	III
363	Turośń Kościelna (2)	BOM	0,0381	III

364	Czudec (2)	RZOM	0,0380	III
365	Wiązów (3)	WROM	0,0380	III
366	Rogów (2)	ŁOM	0,0376	III
367	Dzikowiec (2)	RZOM	0,0376	III
368	Dłutów (2)	ŁOM	0,0375	III
369	Dębica (2)	RZOM	0,0373	III
370	Obrowo (2)	BTOM	0,0373	III
371	Dominowo (2)	POM	0,0372	III
372	Trzciana (2)	KOM	0,0371	III
373	Żołyń (2)	RZOM	0,0369	III
374	Tworóg (2)	ŚOM	0,0369	III
375	Łubianka (2)	BTOM	0,0369	III
376	Gródek (2)	BOM	0,0367	III
377	Dąbrowa Chełmińska (2)	BTOM	0,0367	III
378	Dynów (2)	RZOM	0,0366	III
379	Granowo (2)	POM	0,0365	III
380	Pawonków (2)	ŚOM	0,0365	III
381	Chmielnik (2)	RZOM	0,0365	III
382	Koźbieł (2)	WOM	0,0364	III
383	Kiszkowo (2)	POM	0,0364	III
384	Garbów (2)	LOM	0,0363	III
385	Sobienie-Jeziory (2)	WOM	0,0363	III
386	Bobrowniki (2)	ŚOM	0,0362	III
387	Dąbrówka (2)	WOM	0,0361	III
388	Ludwin (2)	LOM	0,0360	III
389	Niwiska (2)	RZOM	0,0360	III
390	Niedrzwica Duża (2)	LOM	0,0358	III
391	Markuszów (2)	LOM	0,0358	III
392	Osieck (2)	WOM	0,0357	III
393	Raciechowice (2)	KOM	0,0356	III
394	Melgiew (2)	LOM	0,0356	III
395	Cegłów (2)	WOM	0,0355	III
396	Stryszów (2)	KOM	0,0355	III
397	Cmolas	RZOM	0,0354	III
398	Zbroslawice (2)	ŚOM	0,0353	III
399	Bochnia (2)	KOM	0,0353	III
400	Kamień (2)	RZOM	0,0350	III
401	Frysztak (2)	RZOM	0,0350	III
402	Jablonna (2)	LOM	0,0350	III
403	Mierzęcice (2)	ŚOM	0,0350	III
404	Czarna (2) d	RZOM	0,0349	III

405	Rakszawa (2)	RZOM	0,0349	III
406	Zawonia (2)	WROM	0,0348	III
407	Klembów (2)	WOM	0,0345	III
408	Milejów (2)	LOM	0,0344	III
409	Kocmyrzów-Luborz. (2)	KOM	0,0343	III
410	Niebylec (2)	RZOM	0,0343	III
411	Drużbice (2)	ŁOM	0,0343	III
412	Biskupice (2)	KOM	0,0342	III
413	Kuźnica (2)	BOM	0,0341	III
414	Wągrowiec (2)	POM	0,0340	III
415	Wielowieś (2)	ŚOM	0,0340	III
416	Hyżne (2)	RZOM	0,0337	III
417	Dziadowa Kłoda (2)	WROM	0,0336	III
418	Żyraków (2)	RZOM	0,0334	III
419	Iwierzyce (2)	RZOM	0,0334	III
420	Dąbrowa Białostocka (3)	BOM	0,0333	III
421	Koniusza (2)	KOM	0,0332	III
422	Drwinia (2)	KOM	0,0331	III
423	Rusiec (2)	ŁOM	0,0330	III
424	Janów (2)	BOM	0,0330	III
425	Rudziniec (2)	ŚOM	0,0327	III
426	Jodłowa (2)	RZOM	0,0326	III
427	Kostomłoty (2)	WROM	0,0325	III
428	Cieszków (2)	WROM	0,0325	III
429	Wińsko (2)	WROM	0,0325	III
430	Brzostek (2)	RZOM	0,0324	III
431	Brzeźnica (2)	KOM	0,0324	III
432	Stargard Szczeciński (2)	SZOM	0,0324	III
433	Jordanów Śląski (2)	WROM	0,0321	III
434	Dobre (2)	WOM	0,0321	III
435	Ciasna	ŚOM	0,0320	III
436	Stanisławów (2)	WOM	0,0319	III
437	Malczyce (2)	WROM	0,0319	III
438	Jakubów (2)	WOM	0,0317	III
439	Dmosin (2)	ŁOM	0,0317	III
440	Siennica (2)	WOM	0,0316	III
441	Majdan Królewski	RZOM	0,0314	III
442	Igołomia-Wawrzeń. (2)	KOM	0,0313	III
443	Wiśniowa (2)	RZOM	0,0313	III
444	Udanin (2)	WROM	0,0311	III
445	Baranów (2)	WOM	0,0310	III

446	Michałowo (2)	BOM	0,0310	III
447	Markowa (2)	RZOM	0,0309	III
448	Nowe Brzesko (2)	KOM	0,0307	III
449	Serniki (2)	LOM	0,0305	III
450	Niedźwiada (2)	LOM	0,0301	III
451	Żarnowiec (2)	ŚOM	0,0299	III
452	Koszyce (2)	KOM	0,0296	III
453	Parzęczew (2)	ŁOM	0,0295	III
454	Jadów (2)	WOM	0,0293	III
455	Trzyciąż (2)	KOM	0,0293	III
456	Wojciechów (2)	LOM	0,0289	III
457	Raniżów (2)	RZOM	0,0288	III
458	Jeżów (2)	ŁOM	0,0287	III
459	Łatowicz (2)	WOM	0,0287	III
460	Trzcianne (2)	BOM	0,0281	III
461	Poświętne (2)	WOM	0,0278	IV
462	Borzechów (2)	LOM	0,0278	IV
463	Krynki (2)	BOM	0,0273	IV
464	Przeworno (2)	WROM	0,0273	IV
465	Wielopole Skrzyńskie (2)	RZOM	0,0273	IV
466	Jasionówka (2)	BOM	0,0273	IV
467	Zawady (2)	BOM	0,0271	IV
468	Chelmża (2)	BTOM	0,0270	IV
469	Krypno (2)	BOM	0,0267	IV
470	Domaniów (2)	WROM	0,0258	IV
471	Poświętne (2)	BOM	0,0256	IV
472	Golcza (2)	KOM	0,0255	IV
473	Ostrówek (2)	LOM	0,0252	IV
474	Kondratowice (2)	WROM	0,0242	IV
475	Korycin (2)	BOM	0,0242	IV
476	Strachówka (2)	WOM	0,0239	IV
477	Sidra (2)	BOM	0,0221	IV
478	Głowno (2)	ŁOM	0,0218	IV
479	Borów (2)	WROM	0,0218	IV
480	Fajstawice (2)	LOM	0,0214	IV
481	Irządze (2)	ŚOM	0,0211	IV
482	Szudziałowo (2)	BOM	0,0206	IV
483	Jaświły (2)	BOM	0,0193	IV
484	Świlcza (2)	RZOM	0,0172	IV
485	Knurów (1)	ŚOM	0,01564	IV
486	Łaziska Górne (1)	ŚOM	0,01541	IV

- Grupa I bardzo wysoki
- Grupa II wysoki
- Grupa III średni
- Grupa IV niski

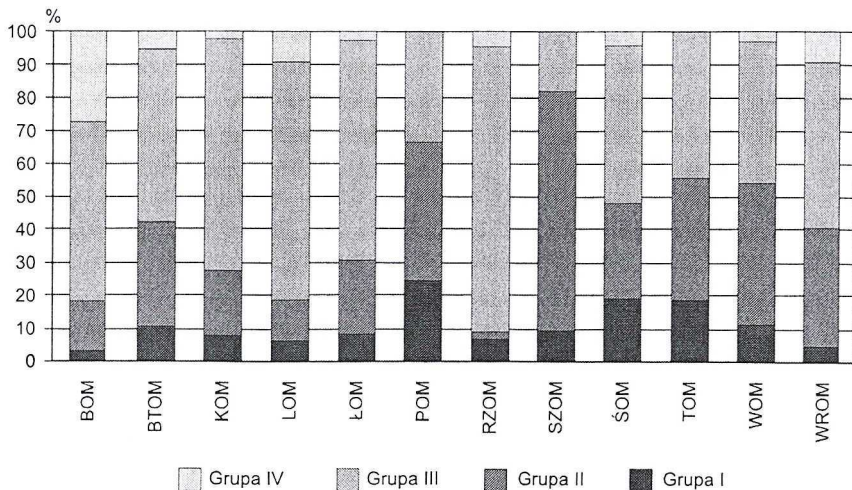
Ryc. 16. Udział gmin wyodrębnionych grup typologicznych w badanych obszarach metropolitalnych

Klasyfikację 486 gmin dwunastu badanych obszarów metropolitalnych w Polsce ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego przedstawiono na ryc. 18.

Z przeprowadzonych badań wynika znaczna przewaga potencjału **Śląskiego Obszaru Metropolitalnego**, który pokrywa się z Centralnym Obszarem Metropolitalnym wyodrębnionym w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego* jako jeden z czterech obszarów metropolitalnych tworzących Skonsolidowany Śląski Obszar Metropolitalny. W obszarze znajduje się ponad połowa podmiotów gospodarczych województw, a także największa z wszystkich OM liczba kin (60).

Drugie miejsce w przeprowadzonym badaniu zajmuje **OM Trójmiasta**. Ogromne kontrowersje wzbudza zarówno nazwa, jak i sam zakres tego OM. W prezentowanym opracowaniu przyjęto delimitację Trójmiejskiego OM przedstawioną w *Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego z 2006 r.* opublikowanym na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. Priorytetami dla metropolii są wspólne przygotowania do Euro 2012, pełna integracja komunikacji miejskiej, przejęcie

skiego OM przedstawioną w *Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego z 2006 r.* opublikowanym na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. Priorytetami dla metropolii są wspólne przygotowania do Euro 2012, pełna integracja komunikacji miejskiej, przejęcie

Ryc. 17. Udział gmin wyodrębnionych grup typologicznych w badanych obszarach metropolitalnych

od PKP Szybkiej Kolei Miejskiej (odgrywa rolę trójmiejskiego metra), stworzenie jednego systemu sterowania ruchem ulicznym, budowa jednej sieci dróg rowerowych i wspólna walka o przyciągnięcie do Trójmiasta turystów i inwestorów. Rozwój OM Trójmiasta powoduje również powstawanie ujemnych skutków i problemów związanych z metropolizacją, tj. sprawy transportu zbiorowego, układów komunikacyjnych, ochrony środowiska czy też planowania przestrzennego.

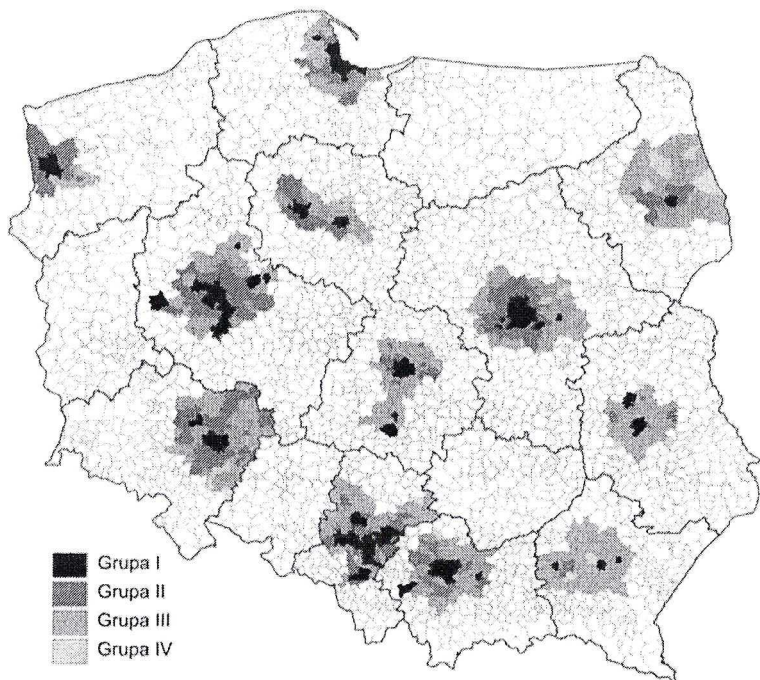
Coraz prężniej rozwija się **Łódzki Obszar Metropolitalny**, który zajmuje trzecią pozycję wśród polskich OM. Ma on jednak, podobnie z resztą jak śląski OM, trudną drogę do przebycia, aby zaistnieć w przestrzeni międzynarodowej. Spuścizna okresu industrializacji, upadające fabryki, wysokie bezrobocie to tylko niektóre z licznych problemów tego obszaru. Łódź, jako filmowa stolica Polski i drugie co do wielkości zaludnienia miasto w kraju, podejmuje wciąż próby wydostania się z „cienia” Warszawy. Kapitał ludzki, charakteryzujący się dużym udziałem dobrze wykształconych absolwentów wyższych uczelni, spory potencjał naukowy i techniczny oraz infrastruktura społeczna o zasięgu ponadregionalnym, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa wyższego, służby zdrowia, placówek kultury są niekwestionowanymi atutami tego obszaru. Odbywają się tu również imprezy o charakterze i oddziaływaniu międzynarodowym oraz rozwijają się funkcje wypoczynkowo-rekreacyjne. W ciągu ostatnich kilku lat pojawiło się w Łodzi wielu ważnych inwestorów (np. budowa kolejnej fabryki koncernu Gillette w Łódzkiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej). Przyciągają

Tabela 4

Zestawienie zbiorcze gmin w poszczególnych obszarach metropolitalnych ze względu na poziom rozwoju

Grupy typologiczne	I	II	III	IV	Razem
Białostocki OM	1	5	18	9	33
Bydgosko-Toruński OM	2	6	10	1	19
Krakowski OM	4	10	36	1	51
Lubelski OM	2	4	23	3	32
Łódzki OM	3	8	24	1	36
Poznański OM	11	19	15	0	45
Rzeszowski OM	3	1	39	2	45
Szczeciński OM	1	8	2	0	11
Śląski OM	14	21	35	3	73
Trójmiejski OM	5	10	12	0	27
Warszawski OM	8	30	30	2	70
Wrocławski OM	2	16	22	4	44
Ogółem	56	138	266	26	486

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ryc. 18. Klasyfikacja typologiczna gmin 12 obszarów metropolitalnych

ich zapewne najniższe, spośród polskich metropolii, koszty prowadzenia działalności gospodarczej. ŁOM ze względu na korzystne położenie geograficzne w środku Polski i Europy oraz kształtujące się trzy węzły transportu: autostradowy, kolejowy i lotniczy, ma szansę stać się jednym z najważniejszych centrów europejskich. Rok temu w Łodzi rozpoczęła się budowa szybkiego tramwaju, który połączy Pabianice, Łódź i Zgierz. Na granicy Łodzi i Pabianic rozpoczyna się właśnie inwestycja Ikea (centrum handlowe Port Łódź, w którym pracę znajdzie 2 tys. osób).

Kolejne miejsce zajmuje **Poznański Obszar Metropolitalny**. W związku z przystąpieniem do zmiany *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* zaistniała potrzeba wyznaczenia na nowo granic obszaru metropolitalnego. W 2006 r. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu podjęło prace nad delimitacją POM. W efekcie tych prac zasięg terytorialny POM uległ znacznej zmianie; obecnie w jego skład wchodzi 45 gmin, podczas gdy jeszcze w 2005 r. należało do niego zaledwie 13 gmin. POM umiejętnie wykorzystuje swoje dogodne położenie w przestrzeni europejskiej, na osi Zachód-Wschód, w pobliżu zachodniej granicy kraju, w pobliżu dwóch międzynarodowych lotnisk: Berlina i Warszawy. Przez obszar przebiega główny pas infrastruktury komunikacyjnej Zachód-Wschód (autostrada A2 i trasa kolejowa E20, europejskie korytarze transportowe II i IV). POM ma dobrą bazę edukacyjną i akademicką oraz zasoby dobrze wykształconej siły roboczej. Poznań ma

szerokie kontakty międzynarodowe, znany jest m.in. z organizacji Międzynarodowych Targów Poznańskich. Obszar ten otrzymuje najwyższe oceny w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej i wiarygodności kredytowej, cechuje go również najwyższy, po stolicy, wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Obszar nie boryka się z problemem zagospodarowania terenów poprzemysłowych i zbyt dużym zanieczyszczeniem środowiska. Cechują go również najlepsze rozwiązania transportowe wewnątrz OM (np. Poznański Szybki Tramwaj popularnie zwany „Pestką”).

Na piątej pozycji wśród badanych OM uplasował się **Szczeciński Obszar Metropolitalny**. W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego z 2002 r.* w nawiązaniu do zapisów *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* została przyjęta struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa. Jednym z jej sześciu obszarów jest szczeciński obszar metropolitalny wielofunkcyjnego rozwoju. W jego granicach znalazły się gminy: Szczecin (miasto rdzeniowe), Goleniów, Stargard Szczeciński, Stare Czarnowo, Kobylanka, Gryfino, Kołbaskowo, Dobra i Police. Jednak w późniejszych opracowaniach, tj. *Lokalny Program Rewitalizacji* oraz *Porozumienie Partnerskie*⁸ zawarte 30 października 2006 r. w Szczecinie – szczeciński obszar metropolitalny składa się z 11 gmin (jako 11. gmina – Nowe Warpno). Dlatego w prezentowanej pracy uznano późniejsze opracowania za bardziej aktualne i przyjęto, że SzOM składa się z 11 gmin. Metropolia chce pozyskać pieniądze na inwestycje, których wartość przewyższa możliwości *Regionalnego Programu Operacyjnego*. Inwestycje te to przede wszystkim modernizacja sieci trakcji tramwajowej oraz budowa Szczecińskiego Szybkiego Tramwaju. Miasto chce jak najszybciej zbudować kolejowe połączenie z portem lotniczym. Megainwestycją (ponad 2 mld zł) miałyby być północna obwodnica Szczecina z mostem ponad torem wodnym dla statków pełnomorskich.

Warszawski Obszar Metropolitalny zajmuje dopiero szóste miejsce pod względem poziomu rozwoju. Sam obszar metropolitalny (69 gmin), bez miasta centralnego, nie zasługiwałby na miano obszaru metropolitalnego *sensu stricto*, gdyby nie Warszawa. To ona napędza koniunkturę w regionie, przyciąga inwestorów i prężnie się rozwija. Stolicę Polski cechują bogate zasoby wysoko wykształconej siły roboczej, największy rynek pracy w Polsce oraz duża aktywność zawodowa ludności. Jest to najsilniejszy i największy ośrodek naukowy i akademicki w Polsce (Warszawa skupia 17% wszystkich jednostek badawczo-rozwojowych kraju, działają tu 73 uczelnie wyższe, studiujący stanowią 17% wszystkich studentów w Polsce). Stolica odgrywa ważną rolę w gospodarce kraju, jednak blednie na tle innych europejskich metropolii, głównie za sprawą niskich wskaźników jakości życia. WOM wyróżnia także duży potencjał gospodarczy i koncentracja inwestycji, najwyższy w kraju PKB na mieszkańca, wysoki wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych, duża i nowoczesna infrastruktura biurowa. Jest to główny węzeł transportowy kraju, mający międzynarodowe lotnisko, niezłą infrastrukturę telekomunikacyjną i informatyczną oraz obiekty hotelowe o wy-

⁸ <http://www.szczecin.pl/aktualne/komunikaty/2006/1027c.htm>.

sokim standardzie. Znajdują się tu siedziby centralnych instytucji władzy państwowej, sądów, NBP, najważniejszych instytucji politycznych, gospodarczych, finansowych i naukowych, ambasad, przedstawicielstw instytucji międzynarodowych, siedziby głównych instytucji kultury i dzienników ogólnokrajowych, liczne placówki kulturalne⁹. Odbyna się tu kilka stałych imprez międzynarodowej rangi w ramach aktywnej współpracy i wymiany doświadczeń z miastami partnerskimi. Tylko w WOM można dostrzec wszystkie 10 funkcji metropolitalnych; nie są one jednak w wystarczającym stopniu rozwinięte. Wszystko to pogarsza i tak słabą pozycję WOM w konkurencyjnym współzawodnictwie miast i obszarów metropolitalnych Europy.

Siódmy pod względem wielkości wskaźnika syntetycznego rozwoju jest **Rzeszowski Obszar Metropolitalny**. Uplasował się najwyżej spośród potencjalnych obszarów metropolitalnych. RzOM to zurbanizowany obszar w centrum regionu podkarpackiego obejmujący miasto Rzeszów i przyległe tereny. W jego skład wchodzi w całości 6 powiatów. Rzeszów to centrum jedynej w kraju Doliny Lotniczej, stowarzyszenia zrzeszającego 65 firm tej branży. Na terenie RzOM funkcjonuje pięć uczelni wyższych, w tym Uniwersytet Rzeszowski i Politechnika Rzeszowska z ekskluzywnym wydziałem lotniczym, jedynym w kraju, który kształci pilotów lotnictwa cywilnego. Wkrótce rozpocznie się realizacja ogromnego projektu za unijne pieniądze: za 300 mln zł zostanie unowocześniony transport miasta i sąsiednich miejscowości. Obok kilkudziesięciu nowych autobusów, systemu sterowania ruchem czy elektronicznego biletu, Rzeszów z okolicznymi wioskami zostanie połączony dodatkową komunikacją – po istniejących już torach kolejowych jeździć będą szynobusy¹⁰.

Ósme miejsce zajmuje **Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny**. W aktualizowanej *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* za obszar metropolitalny uznany został, jako jeden z dziewięciu, obszar bydgosko-toruński, z Bydgoszczą jako miastem rdzeniowym. Bydgoszcz jest siedzibą administracji rządowej, a Toruń – samorządu województwa, są to dwa miasta o funkcjach komplementarnych, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa wyższego i działalności gospodarczej¹¹. Mimo sporu oba miasta już myślą o tym, jak wykorzystać szanse, jakie daje ustawa metropolitalna. Planowane są inwestycje, które przybliżą oba miasta. Szybka kolejka BiT City skróci o połowę czas przejazdu (dziś to blisko godzina). Szosę łączącą Bydgoszcz z Toruniem ma w przyszłości zastąpić ekspresowa dwupasmówka. Dla Bydgoszczy pierwszorzędne znaczenie ma rozwój funkcji naukowo-kulturalnej i dalszy rozwój instytucji otoczenia biznesu, w tym realizacja regionalnego centrum wystawienniczo-targowego. Rozwój funkcji metropolitalnych Torunia warunkuje przede wszystkim rozszerzenie i rozwijanie funkcji naukowo-kulturalnych, wzmocnienie roli miasta jako centrum turystyczno-kongresowego, z pełnym wykorzystaniem i podkreśleniem jego walorów

⁹ *Strategia rozwoju miasta...* (2005), s. 69-75.

¹⁰ <http://www.gniazdko.com/12-metropolii-12-mln-mieszkancow/>.

¹¹ <http://www.urbanista.pl/arch/3705.phpo>.

historyczno-zabytkowych, rozbudowa bazy hotelowej, rozwój i promocja instytucji otoczenia biznesu. W *Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego* zwrócono uwagę na konieczność integracji przestrzennej i funkcjonalnej aglomeracji bydgosko-toruńskiej przez uruchomienie dużej liczby szybkich połączeń komunikacyjnych, przede wszystkim kolejowych, o specjalnie obniżonej taryfie, co znacznie ułatwi mobilność mieszkańców obydwu miast oraz korzystanie z oferowanych przez nie miejsc pracy, dóbr i usług¹².

Kolejne miejsce zajmuje **Krakowski Obszar Metropolitalny**. 50 gmin, z których większość charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem rozwoju (72% gmin zaliczono do III i IV grupy rozwoju), zdecydowanie zmniejsza szanse rozwoju samego Krakowa. Obszar charakteryzuje się dużym potencjałem naukowym oraz dużymi zasobami wysoko wykształconej siły roboczej. Kraków, jako miasto centralne, pełni wiele istotnych funkcji gospodarczych i polityczno-administracyjnych o znaczeniu regionalnym. Ponadto, wyróżniają go unikalne zasoby kulturowe, obecność zabytków i historycznych założeń przestrzennych i związanego z nimi kapitału urbanistycznego oraz specyficzny klimat i uroda miasta i atrakcyjne zaplecze turystyczne. Miasto odgrywa aktywną rolę w sferze kultury i wymiany informacji oraz jest częstym organizatorem imprez o randze międzynarodowej. Ukształtowana historycznie tkanka urbanistyczna miasta jest niezaprzeczalnym walorem turystycznym, ale uznawana jest także za barierę rozwoju komunikacji i budownictwa wielokondygnacyjnego. Miasto powinno, respektując 750 lat tradycji i kultury, postawić na nowoczesność. Tylko w ten sposób bowiem ma szanse wybić się na tle europejskich metropolii.

Dziesiąty z kolei **Wrocławski Obszar Metropolitalny**, mimo że ma porównywalne z POM warunki lokalizacyjne, wydaje się być zbyt rozległy przestrzennie, zbyt rozdrobniony i zbyt zróżnicowany pod względem społeczno-gospodarczym. Obszar leży blisko granicy zachodniej, ma powiązania autostradowe z Europą Zachodnią oraz dobre połączenia kolejowe w kierunku południowym i zachodnim. Posiada zasoby wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, duży potencjał naukowy oraz wzrastającą liczbę bezpośrednich inwestycji zagranicznych. We Wrocławiu znajdują się: siedziba konsulatu handlowego Niemiec oraz siedziby honorowych konsulatów 7 państw. Miasto cechuje umiejętne nawiązywanie kontaktów kulturalnych i gospodarczych oraz ich rosnąca intensywność z miastami partnerskimi w Europie i USA. Dodatkowym atutem jest uroda miasta i atrakcyjne zaplecze turystyczne. Obszar przyciąga skutecznie inwestorów zza granicy, lecz koncentrują się oni głównie w mieście centralnym. Dokonuje się to zazwyczaj kosztem terenów otaczających Wrocław. Wrocław ma ambitne plany, szeroko się reklamuje, uważany jest też za miasto sukcesu. Niestety jego „wielkość” nie jest w stanie zniwelować pogłębiających się dysproporcji w rozwoju poszczególnych gmin w jego obszarze metropolitalnym.

¹² Ustalenia *Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-pomorskiego* znalazły odzwierciedlenie w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego*, uchwalonym w 2003 r.

Przedostatnie miejsce zajmuje **Lubelski Obszar Metropolitalny**. Centrum aglomeracji według *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego* tworzą dwa miasta: Lublin i Świdnik, zwane Lubelskim Zespołem Miejskim (ponad 500 tys. mieszkańców). Ośrodkami węzłowymi aglomeracji są miasta położone w obszarze megalitarnym Lublina: Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce, Nałęczów, oraz nowe miasta: Kurów, Garbów i Markuszów (ogółem ponad 90 tys. mieszkańców). Przewiduje się, że w 2030 r. obszar aglomeracji lubelskiej będzie zamieszkiwało ponad 700 tys. osób. W obszarze metropolitalnym najwięcej zyskują gminy leżące w centrum lub wzdłuż tras komunikacyjnych. Najważniejsze drogi w lubelskiej metropolii to S17 (Warszawa – Hrebenne) i S19 (Białystok – Rzeszów), które czeka modernizacja i przekształcenie w drogi ekspresowe przed 2012 r. Miasta i gminy metropolii już postanowiły wspólnie się promować. Lublin jest wysoko ocenianym miastem, po Wrocławiu, w rankingu miast przyjaznych dla biznesu. Pierwsze w regionie lotnisko pasażerskie ma powstać za cztery lata w Świdniku.

Na ostatniej pozycji uplasował się **Białostocki Obszar Metropolitalny**. Położenie kształtującej się aglomeracji białostockiej na skrzyżowaniu krajowych pasm rozwoju, wyznaczonych przebiegiem dróg ekspresowych S8 i S19 oraz linią kolejową magistralną jest elementem dalszego jej rozwoju społeczno-gospodarczego. Białystok to wielofunkcyjny ośrodek centralny, aglomeracji z funkcjami ponadwojewódzkimi administracji publicznej i gospodarczej, nauki i szkolnictwa wyższego, kultury, ochrony zdrowia oraz handlu i turystyki oraz z ważną w skali regionu funkcją produkcyjną i mieszkaniowo-usługową. Białystok jest położony blisko wschodniej granicy Polski, w obszarze „Zielonych Płuc Polski”, w strefie niezdegradowanego środowiska przyrodniczego, w pobliżu Narwiańskiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej. Środowisko jest atutem potencjalnego rozwoju turystyki, wypoczynku oraz motorem rozwoju części podmiejskich gmin i samego Białegostoku. Przyszły rozwój miasta będzie związany z działalnością gospodarczą i rozwojem podmiotów gospodarczych. Czynnikiem rozwojowym jest również posiadanie przez BOM dużego wewnętrznego rynku konsumentów i pełnienie roli centrum handlowego dla całego makroregionu północno-wschodniego i obszaru zachodniej Białorusi, Litwy i Rosji. Do głównych barier rozwoju BOM należą wysoki poziom bezrobocia, niedoinwestowanie systemu komunikacyjnego, brak lotniska pasażerskiego oraz nieuregulowana gospodarka odpadami.

Analizując natomiast rozwój poszczególnych gmin wchodzących w skład badanych obszarów metropolitalnych, należy zauważyć, że w pierwszej dziesiątce najlepiej rozwiniętych gmin w 2007 r. znalazły się aż trzy gminy KOM (Kraków, Wieliczka i Wadowice), dwie WOM (Warszawa i Raszyn) oraz następujące miasta centralne obszarów metropolitalnych: Wrocław, Poznań, Łódź, Katowice, Gdańsk (por. tab. 3).

Sumując można stwierdzić, że im większe odległości danej gminy od miasta centralnego obszaru metropolitalnego, tym niższe są jej wskaźniki rozwoju i kon-

kurencyjności. Badania potwierdzają wyróżnione przez Jałowieckiego¹³ takie cechy obszarów metropolitalnych, jak:

- 1) wzrost nierówności przestrzennej;
- 2) coraz bardziej zaznaczający się podział na metropolie i resztę obszaru;
- 3) polaryzacja regionów;
- 4) metropolie jako węzły sieci światowych przepływów, węzły globalnej sieci;
- 5) wzmacnianie konkurencyjności poszczególnych krajów;
- 6) nagromadzenie innowacji, technologii, zasobów generujących szybki wzrost produktu krajowego, największe zasoby intelektualne kraju.

Podsumowanie

Polskie metropolie dysponują dużym potencjałem gospodarczym, społecznym i kulturowym. Odgrywają kluczową rolę na scenie macierzystych regionów, będąc promotorami i kreatorami zmian, a zarazem organizatorami i integratorami w partnerskiej współpracy z innymi regionami kraju i za granicą. Wysoki poziom wskaźników gospodarczych obszary metropolitalne zawdzięczają znajdującym się na ich terenie metropoliom. Nie sposób jednak ukryć tego, że miasta centralne rozwijają się kosztem pozostałych części obszarów metropolitalnych, pogłębiając w ten sposób dysproporcje rozwoju między miastami metropolitalnymi a pozostałymi terenami. Polityka regionalna stoi zatem wobec dylematu, jak połączyć efektywne wykorzystanie potencjału i predyspozycji rozwojowych obszarów metropolitalnych z potrzebą przezwyciężenia marginalizacji większości pozostałych obszarów regionu i kraju.

Największe szanse na dołączenie do czołówki europejskich (a w dalszej przyszłości być może również światowych) obszarów metropolitalnych mają warszawski i śląski OM. Warszawa jest i będzie w najbliższych latach w przestrzeni Polski najważniejszym węzłem, który dysponuje największym potencjałem naukowym, finansowym i informacyjnym, przy czym jest także jedynym centrum decyzyjnym. Cechy te powodują, że Warszawa będzie rozwijać się, mimo istniejących ograniczeń, szybciej niż inne miasta.

Szanse polskich OM na dorównanie średniej klasy metropoliom europejskim zmniejsza fatalny system zarządzania, nie najlepszy stan infrastruktury drogowej, zły stan substancji mieszkaniowej w centrum, chaos urbanistyczny (bazarowy i dziki handel w centrum miast), brud i bałagan oraz bardzo niska jakość transportu zbiorowego¹⁴.

O ich powodzeniu będzie decydować przede wszystkim powiązanie z przestrzenią europejską. Największe zatem szanse z tego punktu widzenia mają Poznań i Wrocław. Szczególnie to ostatnie miasto dysponujące znacznym potencjałem znajdzie się

¹³ Jałowiecki (1999), s. 7.

¹⁴ Jałowiecki, Szczepański (2002), s. 279.

w korzystnej sytuacji, ponieważ w perspektywie kilku lat zostanie wyremontowany odcinek autostrady A4 wiążący Wrocław z systemem europejskich autostrad. W ten sposób znajdzie się on bliżej Berlina niż Warszawy, z którą nie ma dobrego połączenia, ani kolejowego ani drogowego. Chociaż powiązanie Poznania z przestrzenią europejską to kwestia nieco dalszej przyszłości, miasto to powinno jednak zachować dotychczasową dynamikę rozwoju.

Autostrada A4 może w pewnym stopniu sprzyjać dynamice rozwojowej Krakowa, która wydaje się słabnąć. Kraków wprawdzie nie stanie się, jak to przewidywano w *Koncepcji*, kulturalną stolicą Europy, ale dysponując najbogatszym w Polsce zasobem turystycznym może stać się bardziej atrakcyjny, kiedy będzie można do niego względnie wygodnie dojechać. Na korzystanie z plusów sąsiedztwa autostrady A4 będzie musiał nieco dłużej poczekać Rzeszów.

Szansę rozwoju łódzkiego obszaru metropolitalnego są znacznie mniejsze niż w przypadku pozostałych omawianych obszarów. ŁOM znajduje się „w cieniu” Warszawy, cechuje go mniejsza aktywność zawodowa, relatywnie duże bezrobocie, upadły lub upadający tradycyjny przemysł, znacznie mniejsze zasoby wykwalifikowanej siły roboczej, mniejszy potencjał naukowy miasta centralnego, najniższy wskaźnik BIZ na mieszkańca. Ponadto, miasto jest zaniedbane, pozbawione zaplecza turystycznego i szerszych kontaktów międzynarodowych. Szans rozwoju ŁOM upatruje się w budowie autostrad A1 i A2, których skrzyżowanie przebiegnie obok Łodzi, bliskości międzynarodowego lotniska Warszawa-Okęcie oraz współpracy z Warszawą w zakresie tworzenia bipolarnego obszaru metropolitalnego¹⁵. Jałowiecki uważa, że jeśli w perspektywie 10 lat istnieją pewne nadzieje na doprowadzenie autostrady A2 w okolice Łodzi, to droga A1 jest znacznie mniej prawdopodobna, natomiast „duopol” to już sfera czystej fantazji. Łódź od Warszawy dzieli bowiem odległość ok. 130 km, a istniejące połączenia drogowe i kolejowe są fatalne, a między miastami rozciąga się obszar gospodarczej depresji. Warszawa jako „partner” Łodzi może być zainteresowana tylko drenażem z tego miasta wykwalifikowanej siły roboczej, co zresztą już dzisiaj ma miejsce.

Szansę BTOM na utworzenie metropolii na światowym poziomie zmniejszają peryferyjne położenie obszaru, niski poziom uczelni, brak współpracy między władzami Gdańska, Sopotu i Gdyni oraz kiepskie połączenie z Europą. Ostatni z tych problemów zostanie rozwiązany dzięki trwającej przebudowie drogi do Warszawy, która do 2012 r. ma mieć po dwa pasy ruchu w każdym kierunku. Budowana jest autostrada A1 oraz modernizowana trasa kolejowa do stolicy.

Lublin razem z okolicznymi powiatami będzie ściągał inwestorów. Na ten cel wyda ponad milion zł. Pieniądze na wspólne działania Lublina z powiatami: lubartowskim, lubelskim, łęczyńskim i świdnickim pochodzą z unijnego programu *Lubelski Obszar Metropolitalny*, który potrwa do końca 2010 r. Głównym założeniem jest

¹⁵ Markowski *et al.* (2000), s. 229.

wspólna promocja, ściąganie zagranicznych inwestorów i współpraca z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych¹⁶.

Białystok jako jedyne miasto w tej części Polski ma szansę stać się obszarem metropolitalnym, ale będzie to niemożliwe bez szybkich i wygodnych połączeń z resztą kraju i Europą. W planach rządowych znalazła się czteropasmowa szosa z Białegostoku do Warszawy, ponadto modernizacja S-19 do Lublina i dalej na południe¹⁷.

Obserwując rozwój metropolii w kraju, zauważamy szybko pogłębiający się dystans między najbogatszymi i najbiedniejszymi regionami kraju. Metropolie rozwijają się szybciej niż województwa, do których należą. Powiększa się także dystans między miastami, a otaczającymi je obszarami¹⁸. Wzrost różnic międzyregionalnych, w wyniku procesu metropolizacji, zachodzi w większości krajów europejskich. We wszystkich największe miasta rozwijają się szybciej niż inne obszary peryferyjne. Z przeprowadzonych badań wynika prawidłowość, że im większa odległość danej gminy od miasta centralnego Obszaru, tym niższe są jej wskaźniki rozwoju i konkurencyjności. Procesem powszechnym jest również odrywanie się układów metropolitalnych od najbliższego otoczenia. Metropolia i region funkcjonują bowiem na różnych poziomach. Metropolia potrzebuje zasileń wysokiej jakości, których region nie jest w stanie jej dać, dysponuje bowiem prostymi zasobami, których najważniejsze z punktu widzenia metropolii są wolne tereny do suburbanizacji. Receptą na oderwanie metropolii od jej otoczenia może być integracja funkcjonalna, którą można osiągnąć przez poprawę systemu komunikacyjnego¹⁹.

Jeśli przyjąć tezę, że „metropolie rządzą światem”, że są lokomotywami rozwoju, to można powiedzieć, że od pozycji naszych metropolii zależy miejsce polskiej gospodarki w układzie światowym. Dzięki metropoliom bowiem całe kraje i regiony wiążą się z gospodarką globalną i korzystają z jej owoców. Nie ulega zatem wątpliwości, że procesy metropolizacji będą odgrywały coraz większą rolę tak w przestrzeni, jak i gospodarce Polski, a nadchodzące mistrzostwa Europy w piłce nożnej Euro 2012 mogą stać się szansą rozwoju dla polskich obszarów metropolitalnych.

Dlatego też badania nad problemem kształtowania i rozwoju metropolii i obszarów metropolitalnych są jak najbardziej uzasadnione i powinny być kontynuowane.

Literatura

Gorzela G., *Metropolie rządzą światem*. <http://www.sprawynauki.edu.pl>.
Grabiński T., 1992, *Metody taksonometrii*. AE w Krakowie, Kraków.

¹⁶ http://miasta.gazeta.pl/lublin/1,48724,5847566,Lublin_za_milion_chce_przyciagac_inwestorow.html.

¹⁷ <http://miasta.gazeta.pl/bialystok/1,35241,4919491.html>.

¹⁸ Jałowiecki (2005), s. 13.

¹⁹ Gorzela G. <http://www.sprawynauki.edu.pl>.

- Jałowiecki B., 1999, *Metropolie*. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok.
- Jałowiecki B., 2005, *Uwarunkowania i szanse rozwoju polskich metropolii*. Ekspertyza wykonana na zlecenie Dep. Koordynacji Polityki Strukturalnej Min. Pracy i Polityki Społecznej.
- Jałowiecki B., Szczepański M. S., 2002, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Markowski T., Kot J., Stawasz D., 2000, *Globalizacja metropolii Łodzi*, [w:] *Globalizacja polskich metropolii*, A. Kukliński, J. Kołodziejski, T. Markowski, W. Dziemianowicz. Euroreg, Warszawa.
- Młoda A., 2006, *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*. Wyd. Difin, Warszawa.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Narodowa Strategia Spójności*. MRR, Warszawa 2006.
- North West Europe Interreg IIIB, Polycentric Territorial Development (including urban-rural relationships) in NWE*, Final Report, 30 June 2005.
- Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015*. MRR, Warszawa 2006.
- Strategia rozwoju miasta stołecznego Warszawy do 2020 roku*, Warszawa 2005.
- Zaktualizowana Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*. RCSS, Warszawa, październik 2005.
- Zygierewicz A., 2006, *Obszary metropolitalne w Polsce, Holandii i Hiszpanii*. Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa.